

kevésbé felhőtlenül szórakozunk. A szegénység tematizálása a nézőt esetleg saját közönyével, szegények iránti megvetésével és szolidaritásának hiányával, olykor egyenesen cinizmusával szembesítené, netán felébrésztene a középosztály lelkiismeret-furdalását, és ez olyan kényelmetlen lehet. Hiszen ma ebben az országban kivétel nélkül a középosztály csinál színházat a középosztálynak. Érdekes, mondhatnám eufemisztikusan, bár inkább szomorú, s nem titkolom csalódásom, hogy a szegénység témája egy pillanatra sem érinti meg az embert ebben az előadásban. A szegénység jó vicc, amelyhez nekünk, nézőtéri (és színpadi) középosztálybelieknek semmi közünk. Pedig ha nem erről szól a darab, akkor miről? A tét nélküli művész-létről? Arról, hogy „élünk bele a világba gondolkodás nélkül”?

Az Örkény közönségbázisa elég stabil ahhoz, hogy e témához nyúlva ne csupán üresen szórakoztasson. Remek a társulata, és a kiváló *Macskajátékkal*, a gondolkodó *Arturo Ui*val meg a parádés *Kasimir és Karoliné*val figyelemre méltó az évada; repertoárjában számos fontos további produkció szerepel. Ám amit egyik előadásával célul tűz ki esztétikai és azon túlmenő programként – azaz hogy szóba áll az őt körülvevő világgal –, azt most e *Bohémélet*tal lerombolja, semmisnek tekinti.

A *Bohémélet* nem több, de sokkal kevesebb, mint az Örkény műsorán látható remek *A hülyéje*. Egy Feydeau-bohózat az, ami: játék és szórakoztatás magas fokon. Nem hiszem, hogy erre a célra a *Bohémélet*et kellene választani – s ismét hangsúlyozom, itt mindenki mesterember. Inkább az anyaggal szembeni bizalmatlanság és a benne felvetett témák iránti érzéketlenség eredménye ez a diszkrepancia.

A záróakkordnak szánt filmidézet, a *Nagyítás* halhatatlan, de már közhelyes labda nélküli teniszjátéka nem hoz új jelentést, a hiábavalóság pörög tovább, az üresség üresség marad.

AKI KAURISMÄKI: BOHÉMÉLET (Örkény István Színház)

Díszlet: Izsák Lili. **Jelmez:** Szakács Györgyi. **Rendező:** Ascher Tamás.

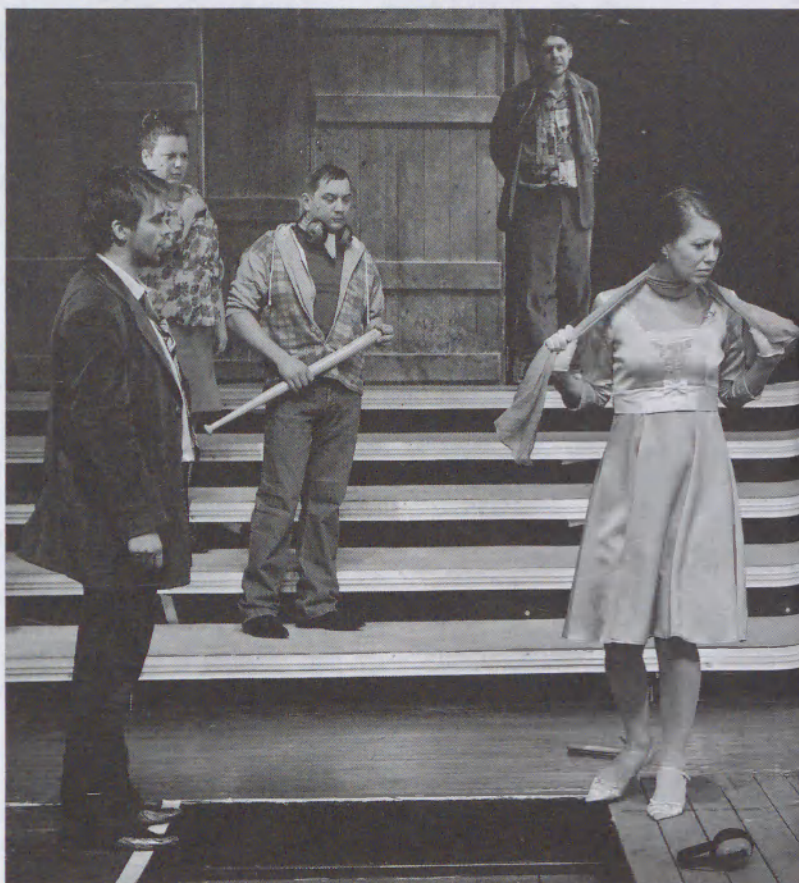
Szereplők: Széles László, Debreczeny Csaba, Csujá Imre, Hámori Gabriella, Takács Nóra Diána, Szandtner Anna, Terhes Sándor, Kerekes Viktória, Máthé Zsolt, Polgár Csaba.

Karsai György

Enyém a vár, tiéd a... mi is?

MOLIÈRE: A NEVETÉS ISKOLÁJA –
AMPHITRYON

A mikor színházi ember az *Amphitryon*hoz nyúl – függetlenül attól, hogy az ezen cím alatt írott, több tucat dráma közül melyikre esik a választása, mondjuk, Plautus, Molière vagy Kleist színművére –, mindenekelett arra a kérdésre kell választ adnia, hogy a történetből egyaránt kibontható tragikumot vagy komikumot állítja-e értelmezése középpontjába. Mert ne tévesszen meg senkit, hogy Plautus *comoedia palliata*ja – görög környezetben, görög szereplőkkel, görög történettel, de a rómaiaknak szóló tanulságokkal megírt drámája – ízig-vérig komédia (bár, meggyőződésem, ez sem ilyen egyszerű), s a nála rögzült, görög – többek között szophoklészi – eredetű drá-

mai anyag igen gazdag komikus elemekben. Már a címadó hős neve is gyanút ébreszthetne: „a minden oldalról meggyötört” – ezt jelenti a görög *amphitruón* szó – azért inkább utal tragikus sorsfordulatokra predesztinált főszereplőre, mint komédiahősre. Harsányi Sulyom László radikális döntéssel, már a Molière-dráma címének átírásával egyértelművé

teszi, hogy rendezése a *nevetésre-nevettetésre* teszi a hangsúlyt: *J. B. Molière: A nevetés iskolája – Amphitryon*, hirdeti a színlap, s hogy kételyeink se lehessenek, ott áll műfaji megjelölésként: komédia. A Molière-re utaló összekacsintás – *nők iskolája/nevetés iskolája* – ugyan kissé erőltetett, nem is igazán szellemes, de határozott, világos célkitűzést takar: néző, aki ide belépsz, tanulni fogsz, méghozzá – Molière segítségével igénybe véve – *nevetni*. Amennyire dicséretes vállalás, annyira kockázatos is, hiszen ha az est végére nem kacagom könnyesre magam, akkor csak két eset lehetséges: vagy bennem, a diákban-nézőben, vagy az előadásban van a hiba. Márpedig örök érvényű színházi közhely, hogy mindig a nézőnek van igaza.

A színpadkép zavarba ejtően talányos: építési területre emlékeztet, talán metró vagy királyi palota, vagy irodaház épül, még az is lehet, hogy egy bánya van elkerítve – poénként elhangzik, ha jól hallottam, hogy „thébányai”, ami ugye azért jó, mert kicsit olyan „tatabányai”-sra is lehet érteni, bár ki tudja. De nem, palota mégsem lehet, hiszen miért most épülne Amphitryon palotája? A szöveg nem említ semmilyen építkezést, ennek megfelelően persze a szereplők sem vehetnek tudomást sem erről, sem az időnként

meg – de ők nagyon –, a színészek pedig nem, amikor a zárójelenetben hirtelen szépen formált párkányok, palotakülsőt idéző oszlopkezdemények jelennek meg ott fenn, a magasban. A nézőtérre majdnem merőlegesen még egy viskó (felvonulási épület?) is düledezik, itt lakik (?) Szosziász (Egyed Attila) és Kleantisz (Márton Eszter). A színpad elején árok (?), benne mindenféle szemét, főleg műanyag flakonok, kitűnő lehetőség beleesni, elrejtőzni, elólmászni, illetve pallón átkelni fölőtte. Oldalt megmászható vastraverz, a szerelmesek onnan ereszkednek le, de persze kergetőzésre-menekülésre is alkalmas. Lehet, csak engem zavar, hogy nem értem, hol játszódik a Molière megírta történet.

Pedig több mint ígéretes a kezdés: Herczeg Tamás (később Merkúr) a nézőtérrel oldottan beszélget az érkezőkkel, helyükre kíséri a bizonytalankodókat, vagyis békebelien udvarias, kifogástalanul öltözött, sármos házigaзда. Majd bedöcög az

színre lépő védősisakos melósokról (= díszletmunkásokról). Az elhangzó szöveg egyedül palotára utal, és Molière a messze innen folyó háborúról beszél, de hát mindez nem indokolja az *otthoni* lerobbantságot-ideiglenességet! Így azután nem csoda, hogy csak a nézők lepődnek

FENT: Herczeg Tamás (Merkúr) és Egyed Attila (Szosziász)

BALRA: Jelenet az előadásból

Éj (Fazekas Júlia) piros (japán) kisautójában, s teendőit meg tárgyalandó, szóba elegyedik Merkúrral. Sajnos hamar előke-
rül – nagyon erőltetett funkcióval – a történet jelenidejűségének színházainkban toposszá merevedett szimbóluma, a mobiltelefon is, s ezzel kijelölődik az előadás szemantikai tere: a mitikus történet ürügyén jelen és közelmúlt között fogunk közlekedni. Harsányi Sulyom László rendezésének – a díszleten kívül – legalább két neuralgikus pontja van, amelyek sikerületlen megoldásukkal jelentősen levonnak ennek az amúgy sok invencióval és időnként kifejezetten remek ötletekkel büszkélkedő előadásnak az értékeiből: 1. A tempó: valójában kideríthetetlen, hogy miért ennyire lassú a játék, hogy hol tűnik el a kezdeti lendület, amely még a Merkúr–Éj-jelenetben megvolt. A párbeszéddek egyáltalán nem peregnek, az érzelmek nem lángolnak, és az indulatok nem feszülnek egymásnak. Ebből következően a Petri György fordította és a Végh Ildikó–Kárpáti Péter dramaturgpáros által itt-ott – igen invenciózusan! – átírt szöveg humora előbb csak elhalványul, majd szégyenszemre megadja magát az előadás alattomosan eluralkodó unalomnak, s ezzel mindörökre búcsút mondhatunk mi is a célul kitűzött nevetésnek. 2. Talán nem egészen *fair*

leleplezni az előadást lezáró „nagy ötletet” – amely valóban igazi nóvum nemcsak Molière-hez, de például a Molière-forrás Plautushoz és a Molière-utód Kleisthez képest is –, de célszerű róla és sikerületlenségéről röviden elmélkedni: a záróképben, miután Jupiter leleplezte önmagát, és felvilágosította Amphitryont, hogy isteni hatalmával (vissza)élve, az ő külsejét magára öltve élvezte oly sokszor Alkméné ölelését, a megváltoztathatatlanba való belenyugvás jeleként megkezdődik az össznépi mulatozás. E jelenet értelmezése-rendezése – éppen tragikus és/vagy komikus jelentése miatt – minden változatban kulcskérdés. Ám Harsányi Sulyom új értelmezése – bármennyire látványos is első pillantásra – egyszerűen nem működik: az önfeledten-önlelégülten-cinikus ünnepelő Jupiter egyszer csak észreveszi, hogy még egy Jupiter örül, koccintgat, beszélget mellette, majd elvegyül az ünneplők között, integet a népnek, mosolyog, jól érzi magát, vagyis teljesen úgy viselkedik, mint ő; egy idő után már Merkúr sem tudja, melyik Jupiter az igazi. Az Amphitryon-mítosz és -problematika ilyenén jelentésszélesítése, a megkettőzés mint identitásvesztés-kérdés általános érvényre emelése (lám, az istenek sem vonhatják ki magukat a megkettőzés és az ezzel járó hatalomvesztés fenyegetése alól!), a hatalom önkénye *versus* egyéni érzelmek konfliktusának általános (morális és politikai) igazságként való felmutatása mint értelmezési *kiindulópont* izgalmas, kifejtésre érdemes ötlet lenne. Csakhogy így, az előadás végére bigyesztve, némajátékban odavetve inkább tűnik hirtelen született, elszigetelt jópofa poénnak, mint végiggondolt koncepció pontosan kivitelezett részének. Gulyás Hermann Sádor, a színlap szerinti, titokzatos X, vagyis az előadás teremtette Jupiter-alteregó nyilván azt csinálja, amit kértek tőle: megjelenésével jelzi, hogy *van*.

A színészi teljesítmények – talán a rendezői koncepció végiggondolatlansága miatt is – általában is hullámozó színvonalúak. Egyed Attila játssza Szosziászt nagy kedvvel és sok humorral, ugyanakkor óvakodva a látványos poénvadászattól (Molière annak idején magának írta e szerepet, nagy sikere is volt benne, vagyis világos, hogy főszerepről van szó). Sajnos a Jupiter–Amphitryon páros tagjai (Rusznák András és Sággy Tamás) felelősek leginkább a játék fent említett tempótlanságáért. Rusznákban nem lángol a szerelem Alkméné iránt (ennek ékes példája, hogy jobbára egyetlen érzelmi szinten prezentálja – két alkalommal is – a híres, „szertő kontra férj”-fejtegetést). Sággy Tamás (Amphitryon) sem képes felvenni partnernője, Szilágyi Katalin (Alkméné) tempóját. Ha rendezői koncepció, hogy az Alkméné szerelméért minden erejükkel, nemes és nemtelen megoldásoktól sem visszariadva harcoló férfiak kifejezetten enerváltak, legtöbbször a szövegnek is ellentmondva egykedvűek, akkor – bevallom – ennek az elgondolásnak a jelentését és jelentőségét nem értem. Sajnos azonban inkább arra gyanakszom, hogy itt Alkménét jóval gazdagabb színészi eszköztárral rendelkező művész játssza, mint Jupitert és Amphitryont. Szilágyi Katalin gesztusrendszere, hanghordozása, pontosan kidolgozott csendjei mind a helyükön vannak, alakításának íve van: hiteles emberi-női sors épül előttünk; hogy ez tragikus vagy komikus-e, többek között ennek eldöntésével marad adós az előadás.

Az Amphitryon kíséreteként fellépő Téri Sándor, Honti György, Mihály Csaba, Mészáros Kartal több-kevesebb lelkesedéssel statisztál; ha valaki színészi képességeikre kíváncsi, ne jelen előadás alapján ítéljen, bár ebben azért legalábbis megoszlik a felelősség Molière és Harsányi Sulyom között.

A produkció zenei részére ugyanazok az erények és hibák érvényesek, mint az egészre: remek ötletek és megoldások váltakoznak végiggondolatlan, suta, néha egyenesen vállalhatatlan megoldásokkal. Jó ötlet az Éj folyamatos bevonása a játékba. Fazekas Júliának kellemesen szép énekhangja, magabiztos fellépése van, színészi alakítása dicséretes. Még a karaoke-vevítéssel előadott Máté Péter-, Republic-, Edda- és Cserháti Zsuzsaslágerek is nagyobb zökkenők nélkül beilleszthetők az előadásba – bár itt azért már rezeg a léc, mert a Molière-szöveg és a megjelenített konfliktusok hangulata, a szereplők játékstílusa, vagyis az előadás kontextusa legtöbbször leveti magáról ezt a húsz-huszonöt évvel ezelőtti világot megidézni hivatott hangulatot. A menthetetlen mélypont azonban kétségtelenül a közönség megénekeltetése. Nem mintha váratlanul, előkészítetlenül jönne el ez a pillanat, hiszen már a kezdet sejtetni engedte, hogy itt interaktív előadás résztvevői leszünk. Csakhogy kifejezett műfaj- és szereptévesztés, sőt: valódi (és váratlan) ízléscímaképpen a produkcióban eljutni az össznépi karaokézásig; egyetlen pillanat alatt törli a színpadi cselekményt, a színészeket, a történetet, vagyis a színházat, s minden átmenet nélkül egy legrosszabb fajta vállalati ünnepség kínosan erőltetett hakniműsorában találjuk magunkat. Elismerés és tisztelet illeti az óhatatlanul kínos situációt rutinnal, jól kezelő Fazekas Júliát, de ebből egyszerűen nem lehet jól kijönni. A második részre amúgy is erősen tempóját veszített előadás menthetetlenül szétesik, s végleg elveszíti az esélyt, hogy koherens egészszé, komédiává, nevetés-iskolává: *színházi* élménnyé álljon össze Amphitryon, Alkméné, Jupiter, Merkúr és Szosziász története.

MOLIÈRE: A NEVETÉS ISKOLÁJA – AMPHITRYON (Jászai Mari Színház, Tatabánya)

Fordította: Petri György. **Dramaturg:** Végh Ildikó, Kárpáti Péter. **Díszlet:** Kiss Gabriella. **Jelmez:** Zeke Edit. **Zenei munkatárs:** Körtvési Kata, Szicsó István. **Rendezőasszisztens:** Széplaky Petra. **Rendező:** Harsányi Sulyom László.

Szereplők: Sággy Tamás, Rusznák András, Herczeg Tamás, Szilágyi Katalin, Egyed Attila, Márton Eszter, Fazekas Júlia, Téri Sándor, Honti György, Mihály Csaba, Mészáros Kartal, Gulyás Hermann Sádor, továbbá: Bajcsai Ádám, Cseke Árpád, Holtság Zsolt, Molnár Balázs, Natovicz József, Széplaky Petra, Szrenkó Tamás, Tóth Dávid, Tóth Gábor.